

Напрям 5. Психолого-педагогічні диспозиції освітнього процесу

Дмитрієва Світлана Михайлівна

кандидатка психологічних наук, доцентка,
доцентка кафедри психології,
логопедії та інклюзивної освіти

Оніщук Богдан Вадимович

здобувач бакалавського рівня вищої освіти за спеціальністю
014.03 «Середня освіта (Історія)»

*Житомирський державний університет імені Івана Франка
м. Житомир, Україна*

МОТИВАЦІЯ УЧІННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ФОРМУВАННЯ

Навчальна мотивація є однією із тих проблем, інтерес до яких не згасає у науковців, дослідників, педагогів, оскільки вона лежить в основі наскрізної компетентності "вміння вчитися" та здатності до саморозвитку, самоосвіти. Від неї залежить успіх будь-якої діяльності. Без бажання вчитися не можна навчити, без зацікавленості і потреби в самозмінах не можна сподіватися на особисті успіхи, на професійне самовдосконалення і перетворення умов своєї життєдіяльності. Тому проблема, як спонукати (зацікавити, заохотити) людину до того, щоб вона щось робила, є завжди актуальною [2, с.107].

Метою нашого дослідження є виявлення особливостей мотивації учіння старшокласників та визначення ефективних шляхів її формування.

Для досягнення мети дослідження нами було поставлено ряд завдань:

1. проаналізувати наукову літературу з досліджуваної проблеми;
2. виявити особливості мотивації учіння у період ранньої юності;
3. визначити ефективні шляхи формування навчальної мотивації у старшокласників.

Для розв'язання поставлених завдань було використано комплекс теоретичних й емпіричних методів. Надійність і вірогідність результатів дослідження забезпечувалась використанням комплексу взаємодоповнюючих методів та методик дослідження, адекватних меті, об'єкту та предмету дослідження, поєднанням якісного і кількісного аналізів отриманого емпіричного матеріалу.

Основним методологічним принципом, що визначає дослідження мотиваційної сфери у вітчизняній психології, є положення про єдність динамічної і змістової сторін мотивації. Активне розроблення цього принципу пов'язано з дослідженням таких проблем, як система відносин людини (В. М. Мясіщев), співвідношення змісту і значення (О. М. Леонтьєв), інтеграція спонукань та їх смисловий контекст (С. Л. Рубінштейн), спрямованість особистості й динаміка поведінки (К. І. Божович, В. Е. Чудновський), орієнтування в діяльності (П. Я. Гальперін) [1, с.242].

Вивчаючи мотиваційну складову як компонент навчальної діяльності, українські науковці М. Алексєєва, Б. Баєв, Г. Балл, Н. Бойко, М. Боришевський,

Ю. Гільбух, С. Гончаренко, О.Дусавицький, Г. Костюк, С. Максименко, В. Моляко, В. Моргун, С. Москвичов, Н. Побірченко, В. Рибалко, Г. Серeda, В. Семиченко, І. Синиця, О. Скрипченко, Ю. Швалб визнають її провідною [4, с.131].

Юність є важливим етапом самовизначення та вибору свого життєвого шляху. Цей вік пов'язано з пошуками відповіді на запитання «яким бути?» і «ким бути?». Відтак, навчально-професійна діяльність стає провідним видом діяльності старшого школяра. Утворюється нова мотиваційна структура навчання [3].

Для досягнення поставленої мети нами було проведено емпіричне дослідження, спрямоване на виявлення особливостей навчальної мотивації старшокласників 11 класу Биківської гімназії.

Психодіагностичний комплекс склали методики, спрямовані на визначення: спрямованості на оцінку, мотивів навчання, ставлення до школи, ставлення до предмету навчання, спрямованості на отримання знань. Обробка отриманих даних здійснювалася за допомогою кількісного та якісного аналізів.

За результатами дослідження "Чому я взагалі навчаюсь" для 66% досліджуваних характерними є пізнавальні мотиви учіння: бажання більше знати, розвиватися. 17% учнів продемонстрували домінування соціальних мотивів учіння: бажання служити людям, брати участь в житті колективу. Для 17% опитаних характерними є особистісно-прагматичні мотиви учіння.

У групі старшокласників у процесі дослідження мотивації учіння за методикою «Спрямованість на отримання знань» нами були отримані наступні результати. У 66% учнів простежується висока спрямованість на одержання знань: процес засвоєння знань викликає у них інтерес - чим більше знань, тим краще. Рівень спрямованості на отримання знань у 34% досліджуваних середній: для них достатньо мати базовий рівень знань, вони не шукають для себе нові знання.

З метою дослідження спрямованості старшокласників на отримання оцінок була проведена методика «Спрямованість на оцінку». Аналіз результатів проведеного емпіричного дослідження дозволяє стверджувати, що 17% учнів продемонстрували високу спрямованість на оцінку. Це означає, що таких школярів цікавлять не знання, які вони можуть отримати, а лише високі оцінки. Для них характерною є погоня за оцінками. Така характеристика стосується і тих 17% учнів, для яких рівень спрямованості на оцінку вище середнього. 34% опитаних виявили середній рівень спрямованості на оцінку, 16% досліджуваних - нижче середнього, 16% учнів – низький. Для останніх двох груп досліджуваних оцінки не відіграють важливої ролі.

З метою виявлення ставлення учнів до навчання в школі та факторів, що його визначають, було проведено дослідження за методикою «Ставлення до школи і до себе».

Були виявлені такі причини позитивного ставлення до навчального предмету: необхідність для майбутньої професії (72%); потрібність знань з цього предмету для отримання вищої освіти (67%); його цікавість для школярів (67% опитаних); потрібність предмету для поглиблення знань самого учня

(50%): предмет сприяє розвитку мислення (67%); думка батьків про важливість цього предмету (50%); отримання задоволення від предмету (50%); розширення кругозору, формування світогляду (47%); часті похвали вчителя з цього предмету (33%); сприяє розвитку вольових якостей (насамперед, терпіння) (17 %); хороші стосунки з вчителем, який викладає цей предмет (17%); легкість засвоєння матеріалу (17%); обов'язковість його вивчення (16 %);

Причинами негативного ставлення до предмету є: непотрібність для майбутньої професії (62%); непотрібність знань з цього предмету для отримання вищої освіти (49%); нецікавість, нудність матеріалу (33% учнів); непотрібність предмету для школяра (33%); недостатня якість викладання предмету педагогом (27%); складність засвоєння матеріалу (24%); предмет не сприяє розвитку мислення (21%); не створює сприятливі умови для розширення кругозору (17%).

Нами були виявлені наступні мотиви ставлення старшокласників до навчальних предметів: практичне значення предмету; його пізнавальне значення, світоглядне значення предмету, якість, рівень викладання предмету педагогом, легкість оволодіння школярем даним предметом.

Отже, аналіз результатів проведеного емпіричного дослідження дозволяє дійти висновку, що у старшокласників спостерігається вибіркоче ставлення до навчальних предметів, яке зумовлюється, передусім, усвідомленням юнаками та юнками практичного значення предмету, тобто, наскільки цей предмет відповідає професійним інтересам старшокласників, допомагає їм отримати важливі практичні вміння та навички для обраної ними майбутньої професії.

Отримані результати дослідження про особливості навчальної мотивації старшокласників можуть бути використані вчителями з метою формування свідомого ставлення юнаків та юнок до навчання.

Література:

1. Волянюк А. Мотивація як фактор підвищення навчальної успішності молодших школярів. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020. №27. С. 241-245.

2. Пророк Н. В. Мотивація до учіння сучасників: особливості методологічного підходу. *Київський науково-педагогічний вісник*. 2020. №21. С.107-112.

3. Романюк С. Психологічні особливості мотивації до навчання у юнацькому віці. Режим доступу:

<https://sites.google.com/site/motivacianavcalnoiedialnostis/korisni-rozrobki/publikacia>

4. Самців Ю. Формування позитивної мотивації учіння молодших школярів. *Магістерський науковий вісник*. 2015. С.130-135.